

UOT 94(479.24)

**AZƏRBAYCAN MƏRKƏZİ İCRAIYYƏ KOMİTƏSİNİN YENİ
İNKİŞAF MƏRHƏLƏSİNƏ DAXİL OLMASININ
XÜSUSİYYƏTLƏRİ VƏ QƏBUL ETDİYİ QƏRARLAR****N.Z.MƏMMƏDOV***Bakı Dövlət Universiteti**Nuru-Mamedov@mail.ru*

Məqalədə sovet inzibati amirlik sisteminin sərtləşdiyi dövrdə ali qanunverici hakimiyyət orqanı olan Azərbaycan Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin yeni mərhələdə fəaliyyəti və qəbul etdiyi qərarların mahiyyəti araşdırılır. Göstərilir ki, «yeni qayda ilə işləmək» prinsipi Mərkəzin ustalıqla ortaya atdığı taktiki və səhv addım idi. Çünki bu siyasət yox yerdən «düşmən» axtarmaq, onları ifşa və məhv etmək siyasəti idi.

Açar sözlər: Azərbaycan Mərkəzi İcraiyyə Komitəsi, mərkəz, yeni qaydalar, qərar, siyasət, hakimiyyət

Sosialist iqtisadiyyatının yaradılması, inkişafı və möhkəmləndirilməsi bütün İttifaq miqyasında olduğu kimi, Azərbaycanda da «sürətlə» aparılırdı. Etiraf etmək lazımdır ki, mövcud şəraitə və əlverişli olmayan beynəlxalq vəziyyətin yaratdığı duruma baxmayaraq ölkədə iqtisadi resurslar çoxalır, yeni-yeni sənaye mərkəzləri yaradılır, şəhərdə və kənddə əhalinin sosial strukturunda dərin kəmiyyət və keyfiyyət dəyişiklikləri baş verir, sovet xalqı bütün istiqamətlər üzrə sosializmin qələbəsinə doğru «iri addımlar»la irəliləyirdi. İttifaqın inkişaf etmiş mərkəzi zonalarında «böyük dönüş» baş versə də, milli ucqarlarda mövcud gerilik bütün sahələrdə özünü göstərirdi. Ona görə ki, mərkəzdən fərqli olaraq Azərbaycanda iyirminci illərin sonu-otuzuncu illərin əvvəlində ictimai-siyasi vəziyyət mürəkkəb olaraq qalırdı. Bir tərəfdən xalq təsərrüfatının yenidən qurulmasının həlledici mərhələsi davam edir, sosializmə keçid dövrünün prinsipial məsələləri həll olunur, maddi-texniki bazasının yaradılması işləri görülür, sosialist iqtisadi və sosial münasibətlərin şəriksiz hökmranlığı təşəkkül tapır, «İnsanın insan tərəfindən istismarının köhnə formalarının ləğv edilməsi başa çatdırılırdı» (3, 373), digər tərəfdən sosializmin qələbəsinə doğru aparılan bütün istiqamətlərdə ciddi müqavimət hərəkətləri, antisovet üsyanlar baş verir,

üçüncü tərəfdən isə amansız kütləvi repressiyalar, günahsız insanlara qarşı tətbiq edilən zorakılıqlar, həbs etmələr və güllələmələrin siyahısı artırılırdı.

Beləliklə, sosializm quruculuğunun böyük müvəffəqiyyətləri ilə yanaşı, onun yaratdığı müdhiş cinayətləri bağışlanılmazdır. Ancaq hər halda sosializm adlandırılan yeni cəmiyyətin qurulması prosesində ciddi siyasi və iqtisadi yeniliklərlə üzləşən Azərbaycan xalqının sosial-siyasi strukturlarında köklü dəyişikliklər baş verdi (9, 393-394), milli-dövlət quruculuğu istiqamətində bir çox tədbirlər həyata keçirildi. Bu dəyişiklikləri Az.MİK-in sosial tərkibində də görmək olar. Ümumazərbaycan VI Sovetlər qurultayında Az.MİK-in tərkibi xeyli artırılaraq üzvlərin sayı 234-ə, namizədlərin sayı isə 86-ya çatdırıldı (əvvəllər 195 və 54 idi). Az.MİK-in VI çağırış 1-ci sessiyasında (9 aprel 1929-cu il) Mərkəzi İcraiyə Komitəsinin sədri yenə C.Ağamalı oğlu, müavinləri isə S.M.Əfəndiyev və İ.İ.Dövlətov seçildilər (13, 91). Yeni seçilən Az.MİK respublika hökumətinin yeni tərkibini seçdi. Q.Musabəyovun sədr olduğu XKS-in yeni tərkibi yaradıldı.

Yeni yaradılmış Azərb.XKS-in tərkibində İ.Konuşkin (müavin), D.Bün-yadzadə (torpaq komissarı), N.Rizayev (daxili işlər komissarı və Dövlət Siyasi İdarəsinin rəisi), Q.Ağaverdiyev (AXTŞ sədri), M.Kadırlı (səhiyyə komissarı), Q.Hacıyev (ədliyyə komissarı), T.Əliyev (maliyyə komissarı), M.Quliyev (maarif komissarı), V.Paruşin (FKM komissarı), M.Hacıyev (təminat komissarı), M.Talıblı (MSİ-in rəisi), M.Barinov (Azneftin rəisi), İ.Konuşkin (Bakı Sovetinin sədri) özlərinə vəzifə yeri aldılar (13, 91).

Az.MİK-in qanunvericilik funksiyasını Böyük və Kiçik Rəyasət heyətləri həyata keçirirdi. Böyük Rəyasət Heyəti qərarlara baxır və onu təsdiq edirdi. Kiçik Rəyasət Heyəti isə daha çox xüsusi tədqimatlarla daxil olan məsələlərə baxır, vətəndaşlıq məsələlərini həll edirdi. Az.MİK Rəyasət Heyətinin nəzdində müxtəlif məsələlərə baxan daimi komissiyalar (12, 2) fəaliyyət göstərirdi.

Ali partiya rəhbərliyinin və Az.MİK-in müvafiq qərarlarına əsasən respublikanın dövlət və hakimiyyət orqanlarının tərkibində struktur dəyişiklikləri aparıldı. 1929-1930-cu illərdə FKM-in təklifinə əsasən xalq daxili işlər komissarlığı, ədliyyə komissarlığı və MSİ ləğv edildi. Xalq daxili işlər komissarlığının funksiyası AXTŞ-na, Ali məhkəməyə, DSİ-nə və Az.MİK-in təşkilat şöbəsinə verildi. Ədliyyə komissarlığının funksiyası isə Ali Məhkəməyə və respublika Prokurorluğuna, MSİ-nin funksiyası isə Dövlət Plan Komitəsinə verildi (12, 3). Lakin təcrübə göstərdi ki, belə struktur dəyişikliklər özünü doğrultmadı. Buna görə də, Az.MİK-in və Azərb. SSR XKS-in 5 fevral 1931-ci il qərarı ilə XKS-in nəzdində Baş milis idarəsi və cinayət axtarışı şöbəsi yaradıldı (11, 407).

VII Ümumazərbaycan Sovetlər qurultayı (fevral, 1931-ci il) qeyd etdi ki, Sovet Azərbaycanı bütün ölkə ilə birlikdə yeni tarixi inkişaf mərhələsinə daxil olmuşdur. Qurultay xalq təsərrüfatının yenidən qurulması və inkişafı məsələlərini geniş müzakirə etdi, ali və yerli hakimiyyət orqanlarının fəaliyyətinin gücləndirilməsinə dair qərarlar qəbul etdi. VII çağırış I sessiyada Az.MİK-in sədri Q.Musabəyov seçildi (13, 125-127). Qurultay ali və yerli hakimiyyət

orqanlarının rəhbərliyi ilə qazanılmış uğurlarla yanaşı nöqsanları da qeyd etdi.

Yeni inkişaf mərhələsinə daxil olan respublikamızda sosial-iqtisadi, siyasi və mədəni həyatda ciddi deformasiyalara yol verilmiş, zorakılığın və siyasi qəddarlığın müxtəlif formalarından istifadə edilmiş, bununla da xalqın dövlətə və hakimiyyətə nifrəti artmışdı. İnzibati amirlik sisteminin formalaşdığı bir zamanda kommunist təbliğatı bütün gücü ilə işləyir, «hər kəsə əməyinə görə, hər kəsə qabiliyyətinə görə» prinsipini ortaya ataraq adamları vəhşicəsinə istismar edir, fəhlə və kəndlilərə isə şirin-şirin «vədlər» verirdi. Unutmaq olmazdı ki, kommunistlər Aprel çevrilişi ərəfəsində də belə «vədlər» vermişdi. Ancaq çevrilişdən 1 gün sonra bolşevik cildinə girmiş silahlı quldurlar Bakıda, Gəncədə, Qarabağda, Lənkəranda və Azərbaycanın digər bölgələrində vəhşiliyə başladılar. 20-30-cu illərin qovşağında da belə etdilər. Dövlət Siyasi İdarəsinin məxfi materiallarında açıq-aydın göstərilir ki, Sovet hakimiyyətinin yeritdiyi siyasətə qarşı xalqın narazılığı artmışdı. Həmin materiallarda qeyd edilir ki, Azərbaycanda mövcud siyasi vəziyyət çətinləşib, narazı qüvvələr baş qaldırıb, xalq dövlətin siyasətinə, ərzaq və bazar qiymətlərinin bahalaşmasına etiraz edir. Fəhlə yığıncaqlarında dövlətin siyasəti tənqid edilirdi. Pul vahidi olan çervonun dəyərdən düşməsi inflyasiyaya səbəb olmuşdur. Fəhlələrin yeməyi pis, əmək haqqı az, bazarda isə bahalıq idi. Hətta partiya üzvləri də antisovet əhval-ruhiyyəsində çıxışlar edirdilər. Sabunçu rayonunun fəhlələri yığıncaqlarda deyiblər ki, dövlət bizi aldadır (2, i.23, 3-4).

Bibi-Heybət rayon fəhlələri yığıncaqlarda daha sərt ifadələr işlətməmiş, hökumət əleyhinə çıxışlar etmişlər. Partiya üzvləri, komsomolçular dövlətin siyasətinə qarşı çıxışlar edirdilər (2, i.23, 5).

Araşdırmalar nəticəsində aydın olur ki, Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində, istehsal müəssisələrində, demək olar ki, hər gün siyasi hakimiyyət əleyhinə çıxış və tətillər baş verirdi. Hətta kommunistlər və komsomolçular da tətillərə qoşulurdular. Bibiheybət fəhlələrinin yığıncağında komsomol özəyinin katibi demişdi ki, «... biz heyvandan da pis yaşayırıq, lənətə gəlsin kommunizm cənnəti..., mən partiyadan çıxıram». Sabunçu rayonunun 7-ci mədəninə 497 nəfər fəhlənin iştirak etdiyi yığıncaqda çıxış edən fəhlələr demişdilər ki, sənaye və kənd təsərrüfatı guya gündən-günə inkişaf edir, ancaq belə deyil, sənaye də, kənd təsərrüfatı da ölü nöqtədə dayanmışdır. Naxçıvanın duz mədən fəhlələrinin 1928-ci ildə 16 dəfə tətili olmuşdu (6, 220-221).

Ancaq unutmaq olmaz ki, avtoritar rejimin və inzibati-amirlik sisteminin yaratdığı işğal siyasətinə qarşı və onun tətbiq etdiyi zorakılığa, zülmə, mühitə qarşı, ümumən sosializm quruculuğunun amansız bürokratik iş üsuluna qarşı ümumxalq hərəkatı genişlənir və respublikanın hər yerində müqavimət hərəkatı güclənirdi. Sovet hakimiyyəti orqanları bu müqavimət hərəkatına nə ad verirsə-versin, ancaq faktlar onu təsdiq edir ki, çevrilişdən sonra güclənən xalq hərəkatlarını və milli-azadlıq üsyanlarını qəddarlıqla, ordunun gücü ilə yatırandan sonra 20-ci illərin ortalarında sanki müdhiş bir «sakitlik» yarandısa, 20-ci illərin sonu-30-cu illərin əvvəlində xalq müqavimət hərəkatı yenidən alovlanmağa

başladı. Xüsusilə «böyük dönüş» illərində mərkəzdə və milli ucqarlarda Sovet hakimiyyətinin siyasətinə qarşı çıxışlar artmağa başladı. Yeri düşmüşkən, 20-30-cu illərin müxtəlif problemləri barədə tarixşünaslıq ədəbiyyatında tədqiqatçılar müxtəlif fikirlər irəli sürür və bəziləri «böyük dönüşü» Stalinin şəxsiyyəti ilə, digərləri köhnə partiya qvardiyasının hakimiyyət uğrunda mübarizəsi və fəlakətləri ilə bağlayır, üçüncüləri isə doktrina xarakterli səbəblər aşkara çıxarırlar (9, 397-398).

Azərbaycan kəndində yaranmış yeni təhlükəli vəziyyəti düzəltmək üçün mərkəzi və yerli hakimiyyət orqanları Stalinin göstərişi ilə «yeni qayda ilə işləmək» prinsipinə keçdilər. Bəs «yeni qayda ilə işləməyin» mahiyyəti nə idi? Bu prinsipə də aydınlıq gətirək: onun mahiyyəti «...müqəssir olanları amansızlıqla cəzalandırmaqdan, adamları kifayət qədər «tutmaqdan» «ifşa etməkdən» (Lenin) və ən çox bacarıb düzəltməkdən...» (5, 629) ibarət idi.

«Yeni qayda ilə işləmək» prinsipini ortaya atarkən Stalin çox böyük ustalılıqla Leninin «...adamları yoxlamaq və işin faktiki icrasını yoxlamaq - indi bütün siyasətin əsl mahiyyəti bundan ibarətdi...» formulundan özünün bildiyi kimi bacarıqla istifadə etdi. Çünki həm mərkəzi aparatda güclü qüvvəyə malik «sağ» və «sol» təmayülü darmadağın etmək üçün, həm də ölkənin, dövlətin, bütün sovet xalqının qarşısında duran başlıca vəzifəni – sosializimin iqtisadi dayaqlarını və siyasi hakimiyyətini möhkəmlətmək üçün belə bir taktiki gediş lazım idi. Əslində «qoca» rəhbər dərinlən düşünərək istədiklərini həyata keçirmək, sosializm cəmiyyətini formalaşdırmaq, «düşmən» kim varsa, hamısını məhv etmək siyasəti aparırdı ki, bu da «yeni qaydada işləməyin» məzmununu təşkil edirdi. Yeni inkişaf mərhələsində yeni xüsusiyyətlərin kəsb etməsinin səciyyəvi xüsusiyyətləri də dediklərimiz ola bilərdi. 1930/31-ci təsərrüfat illərindən başlayaraq MNK-FKM-nin və Nəzarət Komissiyası orqanlarının funksiyaları artırıldı və hətta ali dövlət hakimiyyəti orqanları üzərində nəzarət etmək səlahiyyətləri gücləndirildi.

Mərkəzin göstərişi ilə yeni inkişaf mərhələsinə daxil olan cəmiyyət həyatında xalq üçün daha ağır olan «yeni qaydada işləmək» barədə ciddi və amirənə tapşırıqlar verildi. Az.MİK-in təşkilat-təsərrüfat fəaliyyətinin, onun üzvlərinin məhsuldar iş əmsalının gücləndirilməsi istiqamətində təsirli tədbirlər həyata keçirildi. 1932-ci il fevralın 9-da Az.MİK üzvlərinin iş planının müəyyənləşdirilməsi haqqında Az.MİK Rəyasət Heyətinin qərarı verildi (1, i.4785, 1). Bu qərar o qədər ciddi və məsuliyyətli idi ki, sanki əsasnamə roluna malik idi.

Göründüyü kimi, «yeni iş qaydaları» əsasında işləmək prinsipi ciddiləşdirildi, hər hansı bir işə görə məsuliyyət gücləndirildi.

1932-ci ilin aprel-sentyabr aylarında Az.MİK-in Təşkilat Şöbəsinin də iş planı təsdiq edildi (1, i.4783, 1). 22 bənddən ibarət olan bu iş planında qeyd olunurdu ki, hazırkı şəraitdə qarşıya qoyulan vəzifələr daha ciddi və daha məsuldur.

Sosial-iqtisadi və siyasi inkişafın yeni mərhələsində kəsb edən başlıca xarakterik xüsusiyyətlərdən biri də Az.MİK-in Təşkilat Şöbəsinin rolunun və

funksiyalarının artırılması idi. Çünki Təşkilat Şöbəsi mərkəzi hakimiyyət orqanları ilə yerli hakimiyyət orqanları arasında başlıca əlaqələndirmə mərkəzi, onların vəzifələrini müəyyənləşdirən, sənaye və kənd təsərrüfatının inkişafına rəhbərliyi həyata keçirən, cari və perspektiv planları hazırlayan, onların həyata keçirilməsinə və icra mexanizminə nəzarəti təmin edən mərkəzi orqan idi. Əslində Təşkilat Şöbəsi Az.MİK-in düşünən beyni və döyünən ürəyi idi. 1935-ci il fevralın 5-də Az.MİK-in Təşkilat Şöbəsinin yeni Əsasnaməsi hazırlandı (1, i.5216, 1). Əsasnaməyə uyğun olaraq Təşkilat Şöbəsinin nəzdində 3 bölmə: təşkilat-təlimatçı; informasiya-statistika və kəndli evləri bölmələri yaradıldı (1, i.5216, 1). Bundan başqa şöbədə məsləhətçilər ştatı da yaradıldı ki, onların da vəzifələri geniş idi.

Az.MİK-in Təşkilat şöbəsinin hər bir təlimatçısı 5-6 rayona təhkim edildi və həmin rayonlarda hakimiyyət orqanlarının fəaliyyətində məsul idilər. Təlimatçılar yerli hakimiyyət orqanlarının fəaliyyətinə rəhbərlik edir, müntəzəm olaraq ayrı-ayrı rayonların RİK-nin və yerli Sovetlərin işini müzakirəyə çıxarırdılar. Az.MİK-in Rəyasət Heyətində nəinki yerli hakimiyyət orqanlarının, eləcə də təlimatçıların işi müzakirə edilir, «yaxşı» və «qeyri-kafi» qiymətləndirilirdi. Təşkilat şöbəsinin apardığı yoxlamalar yerlərdə işin yaxşılaşdırılmasına kömək edirdi. Şöbənin fəaliyyəti və təklifləri ilə 1935-ci ildə Az.MİK Rəyasət Heyətində Qax, Salyan, Masallı, Cəlilabad, Şamaxı və b. rayonlarda təsərrüfat və mədəni həyata dair bir çox məsələlər müzakirə edilmişdir (1, i.5388, 3). Az.MİK təşkilat şöbəsinin fəaliyyəti nəticəsində neft sənayesində, maşınqayırma sənayesində, pambıq-parça və kağız sənayesində mövcud vəziyyət müzakirə edilmiş, inkişafın yeni istiqamətləri müəyyənləşdirilmişdir (1, i.5388, 34). 1936-cı ilin 3-cü və 4-cü kvartalında Az.MİK Təşkilat şöbəsinin planına 39 məsələ daxil edilmiş, kolxozların möhkəmləndirilməsi, sovet aparatının və demokratiyanın yaxşılaşdırılması, mədəni-siyasi həyatın bir çox məsələləri müzakirə edilmiş və yeni iş istiqamətləri müəyyən edilmişdir (1, i.5394, 40-42).

Yeni qayda ilə işləməyin əsas istiqamətlərindən biri də ÜİK (b) P MK və MNK-nın birləşmiş yanvar Plenumunun qərarı ilə MTS-lərdə və sovxozlarda Siyasi şöbələrin yaradılması oldu (10, 432). Azərbaycanda siyasi şöbələr 1933-cü ilin mart-aprel aylarında yaradılmağa başlandı (8, 132). Siyasi şöbələrin hüquq və səlahiyyətləri geniş, vəzifələri böyük idi. Siyasi şöbələr kolxoz və sovxozları təşkilat-təsərrüfatca möhkəmləndirməli, siyasi işi genişləndirməli, məhsuldarlığın yüksəldilməsi üçün təsərrüfat-texniki işləri yüksəltməli, MTS-lərin xidmətini artırmalı, «ziyançı üsürləri» kolxozlardan qovmalı idilər.

Sosializm quruculuğu prosesində qazanılan müvəffəqiyyətlərlə yanaşı, inzibati-amirlik rejimin və təkpartiyalı sistemin törətdiyi ciddi sosial-siyasi narazılıqlar da artmaqda idi. Siyasi sistemdə baş verən deformasiyalar, hakimiyyət orqanlarının təzyiq siyasəti, xüsusilə mərkəzin milli siyasətdə qeyri-obyektiv mövqeyi, bəzən də zorakılıq və əzmək mövqeyi xalqların leqal və gizli mübarizə əzmini artırırdı. Bütün nailiyyətlərin «ilhamçısı və istiqamətve-

rici qüvvəsi» olan Kommunist Partiyasının hakim mövqeyi qərarlaşdıqca o daha aqressiv olurdu. Milli siyasətdə buraxılan bir çox nöqsanlar, milli amilin daha çox təhrif olunması müsəlman respublikalarda, xüsusilə Azərbaycanda aydın şəkildə təzahür edirdi. Milli ədalətsizlik, suveren və milli hüquqların tapdanması, dil-mədəniyyət siyasətinin təhrif edilməsi, beynəlmiləçilik prinsiplərinin pozulması halları artmış, ruslaşdırma siyasəti ali məqsədə və vəzifəyə çevrilmişdi. «Azərbaycanda milli özünüdərkən hər cür təzahürü əksər hallarda millətçilik damğası ilə kökündən kəsilir, onu az-çox özündə əks etdirən elmi və ədəbi əsərlər partiya və ictimaiyyət yığıncaqlarında, mətbuat səhifələrində təhqir dolu tənqid atəşinə tutularaq biabır edilirdi» (3, 381).

Araşdırmalar nəticəsində aydın olur ki, sosializm quruculuğu prosesində milli məsələnin düzgün və «ədalətli» həlli məsələsi təkpartiyalı sistemin, onun rəhbəri Leninin və Stalinin hakimiyyəti illərində daim diqqət mərkəzində olsa da milli bərabərsizliyin pozulması halları hələ Leninin vaxtında baş vermişdir. Leninin göstərişi ilə bolşeviklər partiyasının X qurultayı (mart, 1921) millətlərin faktiki bərabərsizliyinin ləğv edilməsi, milli ucqarlarda və azlıqda yaşayan millətlərin bərabər inkişaf yolları haqqında qərar qəbul etdisə də, lakin sonralar Stalinin inzibatçı avtoritar monarxiyası dövründə milli dillər sıxışdırılmağa başlandı, milli mədəniyyətlərin inkişafına az fikir verildi. Çünki «sovet hakimiyyəti qüvvətləndikcə bolşevik mərkəzindən müsəlman kommunistlərinə qarşı ideoloji mübarizə güclənirdi» (7, 29).

Beləliklə, yeni inkişaf mərhələsinə yeni xüsusiyyətlərlə daxil olan respublikamız «yeni qaydalarla» sosializm quruculuğunun mürəkkəb vəzifələrinin yerinə yetirilməsi prosesində sosial-iqtisadi, siyasi və dini-mədəni həyatda bir çox haqsızlıqlarla üz-üzə qalmış, baş verən ziddiyyətlər burulğanında öz tarixini yaşamağa məcbur edilmişdi.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikası Dövlət Arxivi, f.379, siy.3
2. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsi yanında Siyasi Partiyalar və İctimai Hərəkətlər Dövlət Arxivi, f.1, siy.3.ış23
3. Azərbaycan tarixi. 7 cildə. VI c., Bakı: Elm, 2000, 516 s.
4. Azərbaycan Kommunisti jurn., 1988, №10, 1989, №2
5. Azərbaycan Kommunist Partiyasının qurultayları, konfransları və MK plenumlarının qətnamə və qərarları. Bakı: Azərnəşr, 1987, 712s.
6. Cəfərov H. Azərbaycanda gənclər hərəkatının təşəkkülü və inkişafı (XIX əsrin sonları – 1940-cı ilədək). Bakı: Nurlan, 2007, 351s.
7. Həsənov V. Azərbaycan həmkarlar ittifaqları inzibati-amirlik rejimi dövründə (XX əsrin 20-30-cu illəri). Bakı: Elm, 2004, 374s.
8. Musayeva T.M. 1933-1934-cü illərdə Azərbaycanda kolxozların təsərrüfat-təşkilat və siyasi cəhətdən möhkəmləndirilməsində sosializm yarışının rolu // Tarix İnstitutunun əsərləri, XV cild, Bakı, Az.SSR EA Tarix İnstitutu, 1961.
9. Məmmədov N.Z. Azərbaycan dövlətçiliyi tarixində Az.MİK-in yeri və rolu (1921-193-ci illər). Bakı: BDU, 2012, 508s.
10. Коллективизация сельского хозяйства. М.: АН СССР, 1957, 575 с.
11. История государства и права Азербайджанской ССР (1920-1934гг). Баку: ЭЛМ, 1973, 552 с.

12. Обзор деятельности правительства за 1925-1926гг. Б.,Аз.ЦИК, 1927; за 1929-1930гг. Б., Аз.ЦИК, 1931
13. Резолюции и постановления съездов советов Азербайджанской ССР (1921-1937гг.). Баку: АН Азерб. ССР, 1961, 200 с.

**ОСОБЕННОСТИ НОВОГО ЭТАПА РАЗВИТИЯ ЦЕНТРАЛЬНОГО
ИСПОЛНИТЕЛЬНОГО КОМИТЕТА
АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ССР И ЕГО ПОСТАНОВЛЕНИЯ**

Н.З.МАМЕДОВ

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается деятельность и суть постановлений главного законодательного органа Азербайджана – Аз.ЦИКа на новом этапе, в условиях установления советской командно-административной системы. Показывается, что работа «по новым правилам» была неправильным тактическим шагом Центра. Причиной было то, что сутью этой политики была разоблачение и истребление «врагов» Советской власти.

Ключевые слова: Аз.ЦИК, центр, новые правила, постановление, политика, власть

**THE FEATURES OF THE ENTRY OF THE AZERBAIJAN CENTRAL EXECUTIVE
COMMITTEE UPON A NEW DEVELOPMENT STAGE AND ADOPTED DECISIONS**

N.Z.MAMMADOV

SUMMARY

The article studies the activity and essence of the decisions of Azerbaijan Central Executive Committee which was supreme legislative power during the severe Soviet administrative domination system. It is shown that the principle of “working under a new rule” was a wrong step by the Centre, as it was the policy of disgracing and destroying “the enemies” of the Soviet power.

Key words: Azerbaijan, Central Executive Committee, centre, new rules, decision, policy, power